

За Австрії студентам ставили оцінки за поведінку, а «сачків» заносили до «Книги ганьби»...

Борис КОЗЛОВСЬКИЙ

Львівському національному університету ім. Івана Франка – 350 років! Готуватися до ювілею почали кілька років тому. Наймасштабніший проект - видання Енциклопедії університету. Під самі торжества видали перший том. Не виключено, що редколегія енциклопедії переросте в Інститут історії та науки університету.

Цю ідею подав ректор, професор Іван Вакарчук. Роботи буде вдосталь. Найбільший знавець історії Франкового університету - доцент кафедри новітньої історії України Володимир Качмар.

Готуватися до ювілею почали кілька років тому. Наймасштабніший проект - видання Енциклопедії університету. Під самі торжества видали перший том. Не виключено, що редколегія енциклопедії переросте в Інститут історії та науки університету. Цю ідею подав ректор, професор Іван Вакарчук. Роботи буде вдосталь. Найбільший знавець історії Франкового університету - доцент кафедри новітньої історії України Володимир Качмар.

- Пане Володимире, пригадую, Іван Вакарчук ставив перед істориками завдання дослідити справжню дату народження університету. Малось на увазі, що треба числити вік не від 1661 року, а раніше. 350 років школі при Єзуїтській колегії польський король Ян Другий Казимир надав "гідність академії та ім'я університету". А може, слід числити від 1608 року, коли було засновано Єзуїтську колегію. Чомусь бібліотека університету вже відзначала своє 400-ліття...

- Це суперечливе питання для наукової дискусії. Краківський університет і Замойська академія не визнавали наш навчальний заклад університетом. З різних причин. Одна з них - небажання мати конкурента. Але 250-ліття Львівського університету за Польщі відзначали, відраховуючи від 1661 року. Простежуються і політичні мотиви. Дехто волів би зробити наш університет не старшим, а молодшим. 1784 року імператор Австрії Йосиф повторно відкрив, чи відновив, діяльність університету як класичного, світської установи з чотирма факультетами – філософським, теологічним, правничим і медичним. Декому хотілося б, щоб засновником університету вважався не польський король Ян Казимир, а австрійський імператор Йосиф другий, до якого українці Галичини завжди мали більше сентиментів...

- Мене цікавить, як вступали і навчалися студенти, чи є щось спільного між студентами сучасними і тих далеких часів? Скажімо, чи були вступні іспити?

- Ні, не було. Просто записувалися на той чи інший факультет. Але навчання було платним. Треба було платити 19 гульденів за рік. Це 15 грамів золота. Мабуть, то була невелика сума. Зарплата професора за рік становила 300 гульденів. Можна провести паралелі... Як і зараз, можна було платити за весь рік або частинами - за півроку, помісячно... Вже 1785 року Галицький крайовий сейм скасував оплату за навчання по усій Галичині. Але зберігалася плата за запис до університету, за користування бібліотекою, за складання іспитів, за повторне складання, якщо хтось мав "хвости"...

- Знаю, що у багатьох країнах навчальний рік починається не першого вересня, а у жовтні. Як було за Австрії і Польщі?

- За імператора Йосифа навчальний рік 1784-го починався з листопада, закінчувався 31 серпня. Літніми канікулами вважали вересень-жовтень. Але протрималося це лише рік. Професура звернулася до імператора з проханням починати навчальний рік у серпні, мовляв, ми хочемо мати літні вакації на морі. Імператор пішов професурі назустріч... Але наприкінці XIX і початку XX ст. навчальний рік починався у жовтні.

- Австрію та Німеччину сприймають як країни суворої дисципліни. Чи "сачкували" тоді студенти з лекцій?

- З архівних документів і спогадів маємо інформацію, що добрих студентів заохочували стипендіями, подяками, а прогульників, дебоширів заносили до "Книги ганьби". З 1778 року запровадили оцінки студентам з поведінки.

- Дослідник Львова Ігор Мельник розповідав, що у тому корпусі Технічної академії, що був на вулиці Театральній і згорів у часи революції 1848 року, викладачі робили переклички студентів і позначали відсутніх. А поруч було чимало кнайп. І коли перекличка починалася, хтось зі студентів біг туди і скликав студентів, які "сачкували"...

- Це схоже на правду... Принаймні 1805 року віце-губернатор пропонував закрити університет з посиланням на різні причини. Одна з них полягала у тому, що у Львові забагато кнайп, різних спокус, і студентам не до навчання...

- А ви особисто практикуєте у своїх групах переклички?

- Я не практикую. Шкода часу на це... Зараз прогуляти лекцію складніше, ніж колись, бо пара без перерви триває 120 хвилин. Раніше як було – студент відмітився, а з другої півпари міг піти...

- У різний час університет "продукував" видатних науковців, політичних діячів. Але називають прізвища переважно чоловіків. Про жінок університету майже не згадують...

- Так складалося історично. Лише у березні 1897 року жінки отримали право нарівні з чоловіками вступати на філософський факультет. Це сталося пізніше, ніж в університетах інших європейських країн. 1900 року почали брати жінок на медицину і фармацію. У 1900 році на медичному факультеті на 30 юнаків припадала одна дівчина, на філософському це співвідношення становило один до тридцяти трьох... Але за 14 років відбувся відчутний прогрес. На філософському вже кожна четверта студентка була дівчиною, а на медичному – кожна друга. Цікаво, що на віче студентів 1900 року, яке виборювало право на український університет, на створення україномовних кафедр, ведення документації українською мовою, вже було троє дівчат...

Боротьба за українізацію університету була жорстокою, навіть кровопролитною. Між польськими і українськими студентами спалахували бійки, в університетських корпусах зводили барикади. Під час судових процесів над заарештованими українськими студентами демонстрували палиці, кастети, ножі, револьвери... Відень був більш прихильний до українських студентів, аніж польське керівництво університету. Коли студенти оголосили голодування, відомий польський письменник Генріх Сенкевич написав, що студенти, мовляв, не голодують, що їм носять їсти... Студенти подали до суду. Судовий процес відбувався у

Відні. Сенкевич програв і змушений був публічно вибачитися...

- Окрема тема – Франко і університет. Одна з десяти книг Романа Горака і Ярослава Гнатіва, присвячена цій темі, має назву "Університет". Але не можу знайти відповіді на одне питання: "Чи правда, що Франко після того, як відбув арешт за свої соціалістичні погляди, через суд повернув собі стипендію?"

- На такий факт ніде не натрапляв. Глибоко досліджував цю тему професор Валерій Корнійчук з кафедри української літератури. Я так зрозумів, що сенат університету не позбавляв Франка стипендії. Бо він нічим не порушив університетського статуту. Франко отримав стипендію за попередній семестр. Але не зміг отримати наступної стипендії, бо, перебуваючи у тюрмі, не міг вчитися. Факти свідчать, що університетська спільнота Франка не принижувала. Польські професори його поважали, бо він був здібним студентом. Не любила його влада. У спогадах наводиться його розмова з австрійським намісником. Після блискучої реабілітаційної лекції Франка не допустили до викладання в університеті. Губернатор висловився приблизно так: "Не може викладати людина, діти якої не хрещені, який взяв дружину з іншої держави. Та й чого може навчити газетяр?". Мав на увазі, що Франко активно співпрацював з польськими часописами і мав добрі стосунки з польськими видавцями та журналістами. Хто тепер пам'ятає про цього недолугого губернатора? А геній Франка світитиме вічно...